

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 13, BEOGRAD, UTORAK, 20. FEBRUAR 2007.

~~INTERDIT~~

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; Pečat: Ljubomir Micić, Zenit; E-mail: beton@danas.co.yu, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledi broj izlazi 6. marta

Piše: Vladimir Tupanjac

KOSOVO: LOST&FOUND

Kosovska umetnička scena viđena iz Srbije

*From New York to India name **Sislei Xhafa** is heard
In the biennale who is the best our national hero **Sokol Beqiri**
Berlin is asking and Istanbul too who is this **Erzen Shkolollı**
(Lulzim Zeqiri, Heroes, video, 2003 - citati prema engleskim titlovima)*

Jedna od tvrdnji koju **Shkelzen Maliqi** iznosi u svom eseju „*O normalnosti*“ iz 2000. godine, tvrdnja sa kojom je i Beograd morao da se složi, jeste „da se Kosovo svetlosnom brzinom udaljava od Srbije“. Uprkos neminovnom procesu etničkih i teritorijalnih fragmentacija, **Maliqi** ostavlja malu mogućnost za ono što bi u skorošnjoj budućnosti za njegovu generaciju bile situacije ponovnih susreta i suočavanja, naravno u sasvim izmenjenim okolnostima. Ono što sledi, na neki način ga i demantuje i potvrđuje - već u jesen 2002. organizovana je prva u seriji tzv. velikih balkanskih izložbi koje su kosovske i srpske umetnike predstavile u zajedničkom kontekstu.

KA BALKANSKOJ AVANGARDI

Ukoliko posmatramo razvoj političkih događaja i njihovu refleksiju na umetničku i kulturnu scenu posle 1990. u Srbiji i na Kosovu, izvesne su analogije tipskih pojava i sinhronicitet njihove uslovjenosti: ako govorimo o paralelnim mrežama institucija, ugroženim medijima i mehanizmima razmene informacija uopšte, to je na neki način zajedničko i gotovo istovremeno za obe sredine. Bez namere da se uspostavi direktna jednakost između vrlo teških uslova života na Kosovu i značajno razvijenje infrastrukture i uteviljenje umetničke scene u Srbiji, krajnji ishod koji se očituje u izolovanim zonama delovanja i marginalizovanim i ograničenim mogućnostima kritike, suštinski se čini kao veoma sličan.

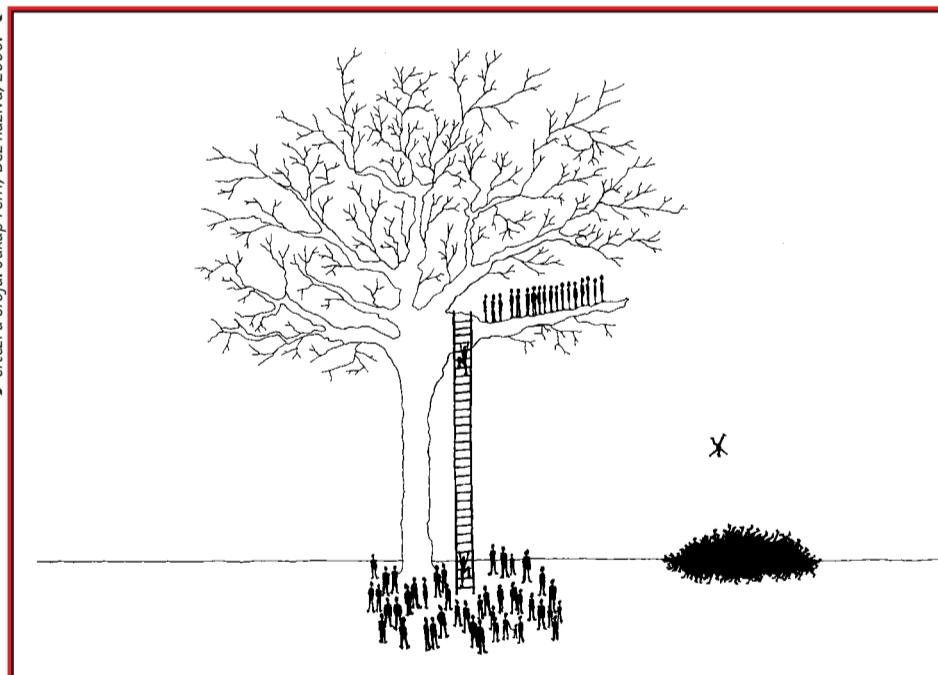
Odatle se i sama praksa najmlađe generacije kosovskih umetnika (koju **Rene Block** prepoznaje kao centar savremenih avangardnih stremljenja u umetnosti na Balkanu) može prihvati kao idealan *case study* za sve, i ne samo mlade umetnike, kritičare i kustose u Srbiji danas. Da bismo shvatili okvir u kom se ova praksa realizuje potrebno je da se upoznamo sa okolnostima edukativnih, izlagачkih i teorijskih aparata koji danas funkcionišu na Kosovu i to se čini kao prvi korak u budućoj razmeni.

Sa druge strane, nužno je da se uspostavi odnos prema događajima u proteklih desetak godina, koji se mogu smatrati zajedničkim za obe kulturna prostora i obe umetničke scene. Osim gostovanja umetnika, teoretičara, aktivista i zajedničkih projekata, u nepotpunu hronologiju koja sledi, uvršteni su i radovi srpskih umetnika, čija je namera bila da problematizuju imaginarni, simbolički i fizički prostor Kosova u ovdašnjoj kolektivnoj svesti.

PRİŞTINA-BEograd-PRİZREN-KRUŠEVAC-CETINJE-...

DELIMIĆNA HRONOLOGIJA

- **Milica Tomic** izlaže video-instalaciju *XY Ungelost* na II godišnjoj izložbi SCSU u Beogradu (na samom početku upućeni smo na datum - 28. mart 1989, dan kada je na demonstracijama u Prištini ubijeno 33 ljudi).
- Izložba „Përtej“ je tokom juna 1997. postavljena u Centru za kulturnu dekontaminaciju u Beogradu. Izloženi su radovi **Magzuta Vezgishija**, **Mehmeta Behlulija**, **Sokola Beqirija** i kompozitora **Ilira Bajrija**, kustos izložbe je **Shkelzen Maliqi**, a organizatori su Centar za savremenu umetnost, Fond za otvoreno društvo i CZKD. („Përtej“ na albanskom znači nad, preko, onkraj, s one strane.)

sovke devojke“. Snimljena su 3 od planiranih 20 portreta. Jedan od portreta umetnice u kostimu „kosovke devojke“ sa protiv-požarnim aparatom snimljen je ispred Bajrakli džamije, dan posle njenog spaljivanja u martu 2004. godine.

- U maju 2004, u Prištini je održana međunarodna radionica pod nazivom „Art without borders“ i uz učešće petnaestak mlađih umetnika sa Kosova, iz Albanije, Srbije i Makedonije. **Nikoleta Marković** u poslednjem trenutku odlučuje da ipak ne putuje u Prištinu, šalje pismo obrazloženja svoje odluke i rad *Lost & Found* kojim u formi oglasa pokušava da pronađe vlasnika upalača sa obeležjima OVK, pronađenog u okolini Vranja. Oglas je objavljen u dnevnom listu *Koha Ditore*.
- **Albert Heta** izvodi rad „Ambasada Republike Kosovo, Cetinje, Srbija i Crna Gora“ na 5. bijenalnu na Cetinju, u avgustu 2004. Na zgradu bivšeg poslanstva Kraljevine Srbije aplicirani su tabla, grb i zastava Albanije. Posle velikog medijskog pritiska i pošto je rad i fizički oštećen, direktor Bijenala **Petar Ćuković** odlučuje da ga ukloni sa izložbe tj. iz javnog gradskog prostora. Princ **Nikola Petrović**, osnivač Cetinjskog bijenala javno se izvinjava crnogorskom narodu ističući da je u aktuelnom političkom kontekstu rad „neodgovaran“ i „opasan“.

- Početkom septembra 2004, film *Pretty Diana* beogradskog reditelja **Borisa Mitića** dobija nagradu za najbolji dokumentarni film na međunarodnom festivalu Dokufest u Prizrenu (predsednik žirija je poznati kosovski umetnik **Sislei Xhafa**). Prvi red u publici je, na zahtev reditelja, tokom projekcije ostavljen prazan u znak uspomene na one koje su otišli iz grada. Mediji su preneli da je pobednički govor pozdravljen aplauzom čak i pre simultanog prevoda na albanski.

- Prištinski dnevnik *Koha Ditore* posle nekoliko godina pauze objavljuje tekst jednog beogradskog autora - u pitanju je tekst **Branimira Stojanovića** „Vid i njegov odnos prema državi“ u kom su analizirane različite implikacije cetinjskog rada **Alberta Hete**.

- Tokom simpozijuma organizovanog u programu 45. Oktobarskog salona ispostavlja se da je rad *Ambasada... Alberta Hete* prvo bitno bio u selekciji **Ande Rothenberg**, ali da je (po njenom priznanju) posle konsultacija sa domaćinima iz Beograda ona odlučila da ga povuče. **Anda Rothenberg** nije pristala na kvalifikaciju ovog slučaja kao slučaja cenzure od strane organizatora. Po priznanju **Alberta Hete**, komunikacija sa organizatorima je tokom priprema Salona jednostrano i bez objašnjenja prekinuta. Tokom diskusije na simpoziju iznose se sasvim oprečna mišljenja, ali većina se slaže da je u pitanju „loš, pamfletski rad“ i da umetnik „treba da kritikuje prilike u svojoj sredini“. Na osnovu audio-zapisa diskusije, **Heta** će kasnije izvesti svoj osamnaestominutni video rad *Belgrade talk*, kombinujući zvuk iz Beograda i prazan, statičan, crni sadržaj ekранa.

- Na istom Oktobarskom salonu, jedna od nagrada dodeljena je albanskom umetniku **Anriju Salij** za video rad *Burek*. (Pored ovog, Sala je u Beogradu izlagao i svoje rade *Pejsaž koji nedostaje* 2001. i *Naturalmystic* 2005. godine, ova puta u MSUB.)

- U katalogu izložbe „*O normalnosti, umetnost u Srbiji 1989-2001*“ uz napomenu autora izložbe da je bilo „nemoguće i neadekvatno“ izložiti njihove rade u Beogradu, objavljeni su inetrvi sa četvoricom kosovskih umetnika (**Behluli**, **Beqiri**, **Heta**, **Shkolloli**). Na zajedničko pitanje o tome šta misle o eventualnom izlaganju u Beogradu, samo je **Albert Heta** izrazio spremnost na to.

- U septembru 2005, rad *XY Ungelost* **Milice Tomic** izložen na grupnoj izložbi „History Started playing with my life“ u Nacionalnoj galeriji u Prištini.
- Na razgovor o radu *Ambasada... Alberta Hete*, koji je u Beogradu pokušava da organizuje grupa umetnika i teoretičara, dolazi samo nekoliko novinara.
- U oktobru 2005, u rezidencijalnom programu KC Rex „Belgrade Correspondent“ boravi mlada kosovska umetnica **Flaka Haliti**.

- U februaru 2006, umetnici **Alban Muja** i **Lulzim Zeqiri** i sociolog **Sezgin Boynik** gostuju u novootvorenoj galeriji „Kontekst“ u Beogradu. Posle prezentacije radeva, tokom diskusije, postavljaju se razna pitanja, a najviše vremena odlazi na diskusiju o Hetinom radu na Cetinjskom bijenalnu 2004.

- **Jakup Ferri**, na poziv **Renea Blocka**, izlaže svoje crteže iz serije *Bez naziva* na beogradskom Oktobarskom salonu 2006. (naslov izložbe je „Umetnost, život i pomenja“).

- Dobitnik nagrade „Mangelos“ za najboljeg mlađog umetnika u Srbiji za 2006, **Siniša Ilić**, učestvuje u zajedničkoj izložbi sa nagrađenim mlađim umetnicima Slovačke, BiH, Češke, Hrvatske, Makedonije, Slovenije i Kosova. Ovo je prvo pojavljivanje nekog umetnika iz Srbije na izložbi u Prištini posle 1999. Na otvaranju izložbe u Umetničkoj galeriji Kosova, govorio je i kosovski premijer **Agim Čeku**.
- Beogradski magazin *Prełom* u svom izdanju na engleskom (broj 8) objavljuje polemiku **Sezgina Boynika** i **Borisa Budena** (o reprezentaciji kosovskih albanaca početkom devedesetih) i tekst **Slobodana Karanovića** „Kosovo after Yugoslavia“ ■

Napomena: U hronologiji su izostavljeni projekti koji su na sadržajnom i ikonografskom planu komunicirali sa predstavama Kosova, Kosovskog boja i sl. poput slike **Predraga Neškovića Kosovka devojka** iz 1990, digitalne grafike **Čedomira Vasića Final Solution** iz 1999. Potrebno je pomenuti i performans **Saše Stojanović** *Poslednji pokušaj lečenja ženje* izveden u Prištini 1998. i odlaske umetničkog kolektiva Led Art u Prištinu tokom devedesetih i neuspeli pokušaji izlaganja sa tamošnjim umetnicima.

TAMNI SJAJ SRPSKOG FILMA

Dokumentarni film je u Srbiji, čini se, najlakše snimiti. Zabluđa po kojoj je dovoljno zarediti po rizičnim lokacijama i snimati užase potiče upravo iz RTS-ovske psihologije koje je uzela svoj danak 90-ih prošlog veka. Zapravo, dokumentarni film, iskren, ogoljen, bez pretenzije ali i sa jasnou snom pokrajnje je snimiti. **Janko Baljak** je počev od *Vidimo se u čitlju* devedesetih preko *Anatomije bola 1 i 2*, na granici dva milenijuma, pa zaključni sa najnovijim, *Vukovar - poslednji rez*, opisao pun krug balkanskog užasa, izlažući ništa više do ogoljene činjenice sa samo jednom (i dovoljnom porukom) - ovakav pakao se, sa bilo koje strane, ne može opravdati.

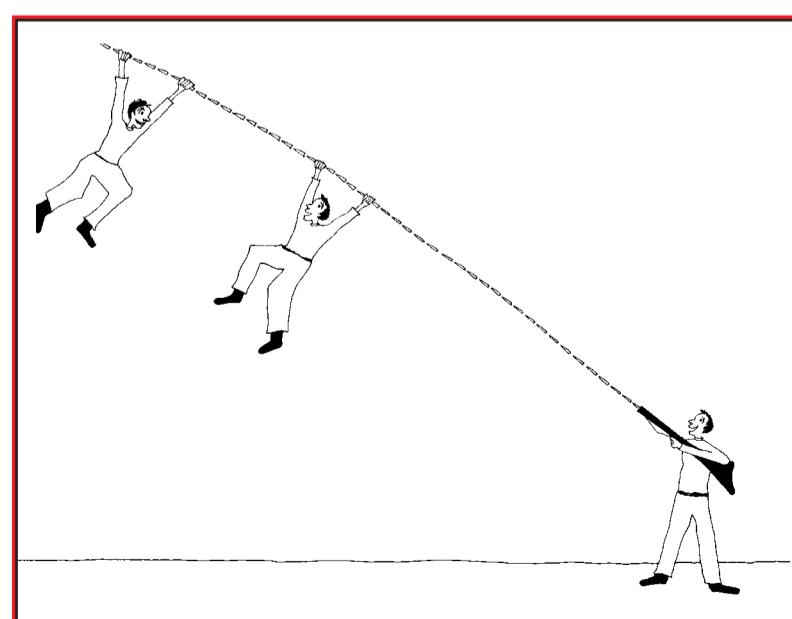
Da tranzicionalna budućnost nije baš sveta, pokazao je **Mladen Đorđević** sa svojim *Made in Serbia*. Dajući svom ostvarenju intrigantanu, poluiranu formu u kojoj glavni junak-narator traga za svojom omiljenom srpskom porno glumicom i, na kraju, i sam postaje deo porno filma, **Đorđević** nam ukazuje na to gde se ova zemlja danas nalazi i koliko zapravo podseća na sirotinjsku porno produkciju sa milionima statista-volontera. Rame uz rame sa **Baljkom** i **Đorđevićem** je i **Boris Mitić** sa svojim *Pretty Diamond*.

Priču o savremenom igranom srpskom filmu ne možemo drugačije pripitati nego hronološki, počeši od **Miše Radivojevića**, jednog od njegovih uzornih predstavnika koji se početkom sedamdesetih prošlog veka izdvojio sirovim i originalnim, urbanim pristupom. **Radivojevićovo Budženje iz mrtvih**, na prvi pogled budžetom i lokacijama skučen film, snažna slika raspadajuće ženje i njenih sredovećne dece, izgubljene u bombardovanju NATO-a, predstavlja je jednu od najvećih provokacija Festa 2005. godine. Patricid, uništavanje oljeno u **Titovoj** (ukradenoj) kašći koja se prenosi sa oca na sina, šokantne scene (sa domaćim filmom) - ni u jednom od ovih postupaka nema senzacionalizma, samo želja da se prekine izvitoperena priča koja, uprkos željama reditelja, i dalje traje.

Jug-jugoistok Milutina Petrovića, reditelja srednje generacije, čiji je film *Zemlja istine, ljubavi i slobode*, ovečan „Fazbinovcem“ na gradom, u bioskopima gledalo dve hiljade ljudi (toliko o verziranoj beogradskoj publici!), predstavlja Srbiju posle atentata na **Zoran Đinđića**. Slike paranoje, teorija zavere, međunarodne špijunaže, jeftini tračevi o vanbračnoj deci, sve što je izgledalo zaboravljeno ili marginalizovano, ponovo je pokuljalo napole. Doduše, problem je još podmuklji: brutalno društvo, ratničko i pornografsko, dobija novu dimenziju, očenu u seriji *Nikad izviniv* i ono oko čega se stranke i interesne grupe bore je najveći McGuffin na kojem bi i **Hičkock** pozavideo.

Na prvi pogled izvan bilo kakvog političkog angažmana, **Kad porastem biću Kengur Raše Andrića** je duhovita voždovačka priča o „običnim“ ljudima u stalnoj potrazi za osveživačem vazduha u svojim zaguzljivim životima. Ipk, zemlja u kojoj je ponekad bolje džabe sedeti nego džabe raditi (*bez prihoda ili bez rashoda*), računati na puku sreću u sportskoj kladionici ili ortaliku u inostranstvu, zemlja čije je opušteno izgovaratate samo kad navijate za nju, ostala je ista. U ovom filmu nema velike, istorijske priče, otkrivanja užasa koji su u nju zakopani, ali je zato otkriveno nešto drugo - vreme oteto generacija rođenim između 1965. i 1975. godina dok otinacija i dalje traje.

A onda, kad pogledate nabrojane filmove, rediteljska imena, koja stope iz njih sigurno pomislite: „Kako su crnili A ima li tu nečeg onako, le-pog?“. Ostvarenja u kojima su svi lepi, i glumci i priča, slatkasto-predviđljiva, koja se snimaju za mesec i manje, u kojima se veliča „pusto turško“, „zaumno srpsko“ ili reciklira kredit iz davnih osamdesetih, predstavljaju najveću ironiju u istoriji promašaja. I zaista, u nepreglednoj tami „šarenog“ srpskog filma „crno je lepo, crno sja“ ■

STRATEGIJE ZABORAVA I ROD

Da li strategije zaborava nose rodna obeležja?

„Zaborav“ je ponekad naprosto eufemizam: reč je o manje ili više institucionalizovanoj cenzuri, koja može imati neposredne veze sa politikom, različitim oblicima moći grupa: jošjasnije područje rodnih politika. U kulturni koja nosi obeležja i ožilje totalitarne mentalitete, svaka konstrukcija kolektivnoga sredstva duboko zavisti od strategija zaborava. **Drugacije** kao motiv zaborava: **Anica Šavić Rebac**, potpuno izvan postojećih polja moći i u socijalnoj mreži svoga doba (prijevajica **Rebeka Vest**, prijatelj **Đušan Nedelić**), i u zahtevanom ideološkom opredelenju (engleski socijalizam umesto marksizma-lenjinizma), postaje žrtva strategije zaborava svojih formalnih naslednika i svojih režima vernih parnjaka u akademskome svetu. U slučaju **Anice Šavić Rebac** je uvek bilo pionirki koje su se trudile da njeno delo učinu ponovno dostupnim. Originalnost misli u slučaju **Anice Šavić Rebac** ovata i drugo bolno pitanje, koje se mora istraživati u okviru postkolonijalnih teorija, a to je prisutnost njenih dela izvan područja maternjega jezika. **Politika cenzura** kao motiv zaborava: Mije reč o modalitetima ideološkoga diskursa, već o konkretnoj političkoj „neprilagodenosti“ autore nacionalističkoj naraciji. Sjajan primer je **Jelena Dimitrijević**, koja je po prvoj zbirici pesama proglašena „srpskom Sapfo“, ali je zatim prekoraka liniju nacionalno-patrijarhalne trpežnosti kada se posvetila pisanju o muslimanskim ženama (*Pisma iz Niša o hareminu*). Premda je objavljivala, bila prisutna i cenjena, ona je i danas sramotno nisko ocenjena i neodgovorno izbrisana iz istorije nacionalne književnosti. Za autorku koja je u trideset godinama 20. veka mogla da napiše, posle pošete poznatoj egipatskoj feministkinji **Hudi Šaravi**, da se oseća najšrećnijom kada je među muslimanskim ženama (*Sedam mora*), jasno da je reč o promišljenom stavu sa poznavanjem rizika.

Antifeminizam kao motiv strategije zaborava: **Julka Chlapac-Dorđević** bi danas moralu biti ustoljena kao stub kulture između dva svetska rata. Objavljivala je u celome jugoslovenskom i centralnoevropskom prostoru, bila je prva najviše obrazovana teoretičarka feminizma, i jedna od prvih akademski utemeljenih sociološkinja. Međunarodno priznata, literarno isto toliko zanimljiva kao i naučno, ostra književna kritičarka i polemičarka, poliglotinja, **Julka Chlapac-Dorđević** je danas jedva poznata samo u najužim akademskim krugovima studija roda. Posle Drugog svetskog rata, njen izraziti socijalistički stav morao se

zatvoriti glas, i zatvoriti zauvek pitanje odgovornosti za deset godina bezbednog čutanja o njoj - i ne samo te odgovornosti, bojim se. **Biljanina** „grupa“ je tu podrazumevana kao zgodna kolateralna korist, odjednom u poziciji da se brani od optužbi neke harpije kako je vukla književni talent na platu aktivizma, te ga pri tome pohabala a možda i uništila... Ima li u navedenim strategijama zaborava nečega - sem izvesno antifeminizma - što bi izrazito upadalo u oči kao rodna razlika? Sklona sam sarkastičnom odgovoru. Rodna razlika se vidi u trajnosti, uspešnosti i mogućnosti ponavljanja već preživelih oblika cenzure, i u nebrizi odgovornih za otkrivanje i uništavanje strategija zaborava do ženskih žrtava: mišlim na kritičare, istoričare književnosti, institucije, projekte, ne-dagoške planove, udžbenike ■

RETRONOMIJA

4+1, neutuljeni sjaj(i)

Te 2004. **Andrićevu** lenu poneo je „iP“ priovedač za prozoidne love stories. (O bivšim kritičarima samo dobro.) A te godine (pomenula se i povratila se vazda), kao ne pamtiš kada pre, bilo je bar 4 boljih knjiga priča. A evo i kojih:

Ljiljana Đurđić (*Stadijum ogledala i druge priče*, Rad) - visprema, tečna, razorna poetika gneva i gaddenja; samosvesna pozicija jakog i kadrošnog ženskog subjekta naracije; proza isključujuća iz strije; žrvarni sarkazma nad bedom savremenosti. **Nemanja Mitrović** (*Nerasvetljeni Svetozar nestanak*, Geopoetika) - začudne miniaturje; *apsurdi, kolači i nonsensi*; jezičko-narativni kristali; crni humor u srcu žanr-sličici; brutalnost u pretkoromi fantastike; majstorski touche mikro-deviracije koja menja porekad kaleidoskopa priče.

Aleksandar Gatalica (*Beograd za strance*, Filip Višnjić) - po okončanju veka, i pola decenije pride, više groteskna fantastika nego satirična pripoved na poslanicu; autonoma inventivnost koja podstiče traženje repeata. **Enes Halilović** (*Potomci odbijenih proscara*, Rad) - zanemarivo kapilarne pojave nastavka i vratimo se početnoj zatečenosti otkrićem autorskog imena. (Post)modernizovana tradicija **Štajarić i Šavića**, **Meše** i vukovskih narodnih pripovijesti; urbanost crnog humora u ramu običnih situacija i govornih portretata; običaji i následne naspram neobičnih navika i nameta novog vremena; izmeđen realizam novopazarinskog kultur-geotopa.

Te 2002, kada se srpski roman vratio barem 2 decenije unatrag, u benignu varijantu modernizovanog realizma koji posrće u komično-anahronoj borbi sa tematskim avetima komesara, dodoša, *neuzorane ledine i neukopanog očka*, jedan istinski dragulj prošao je gotovo neponut. Zbog jezikja (?), pogrešnog entiteta ili greha o(p)stanka u hiljadu-nevnoj oprednutom gradu, koji Valter nije brano već je blagoslovio laguhnute tobdžije, trek trijumfalni ulazak u srpsku književnost odložen je za najduhovitijeg pisca bcs jezikja. (bcs - nije bacil ni dijagnoza, tek postrumatski sindrom naše materne poliglosije)

Najedan način **Sahib Nenad Veličkovića** (Stubovi kulture) je satirični kulturološki bedeker. Nalik dvosekol seću, iz ugla stranca, SFOR-menadžera, detektuju se bizare pomerenosti posledejtonske državne tvorevine, koja mutira od kolonije ka rezervatu, i obratno, društva izgubljenog socijalističkog nasledstva, ali ne i navika i ponosa, sada u retorti naci-partikularizma. Na drugi način, unutar imejl epistolarnje kompozicije i intimne evolucije jednog homoseksualnog odnosa, **Sahib** je dobro nadjen prostor žanri koji miri anegdote i doseteke, viceve i afrozime, satiričke komentare, maliciozne parodiske i sav taj, „sitan“ komičko-ironijski materijal. Dakle, **Sahib** je, poput finih toalet listića, trošljan: najpre gej intimu zapadnjaka izgubljenog u kulturološkom transferu, potom bespotrebljena kritika ova konteksta bosansko-balkanske savremenosti, strane administracije i tzv. domaćeg mentaliteta. I najposle promišljen koncept političke i kulturne satire, iskrivare od duhovitosti, opore od prirodenog osećanja bezizlaza.

Я

Te 2002, kada se srpski roman vratio barem 2 decenije unatrag, u benignu varijantu modernizovanog realizma koji posrće u komično-anahronoj borbi sa tematskim avetima komesara, dodoša, *neuzorane ledine i neukopanog očka*, jedan istinski dragulj prošao je gotovo neponut. Zbog jezikja (?), pogrešnog entiteta ili greha o(p)stanka u hiljadu-nevnoj oprednutom gradu, koji Valter nije brano već je blagoslovio laguhnute tobdžije, trek trijumfalni ulazak u srpsku književnost odložen je za najduhovitijeg pisca bcs jezikja. (bcs - nije bacil ni dijagnoza, tek postrumatski sindrom naše materne poliglosije)

Na jedan način **Sahib Nenad Veličkovića** (Stubovi kulture) je satirični kulturološki bedeker. Nalik dvosekol seću, iz ugla stranca, SFOR-menadžera, detektuju se bizare pomerenosti posledejtonske državne tvorevine, koja mutira od kolonije ka rezervatu, i obratno, društva izgubljenog socijalističkog nasledstva, ali ne i navika i ponosa, sada u retorti naci-partikularizma. Na drugi način, unutar imejl epistolarnje kompozicije i intimne evolucije jednog homoseksualnog odnosa, **Sahib** je dobro nadjen prostor žanri koji miri anegdote i doseteke, viceve i afrozime, satiričke komentare, maliciozne parodiske i sav taj, „sitan“ komičko-ironijski materijal. Dakle, **Sahib** je, poput finih toalet listića, trošljan: najpre gej intimu zapadnjaka izgubljenog u kulturološkom transferu, potom bespotrebljena kritika ova konteksta bosansko-balkanske savremenosti, strane administracije i tzv. domaćeg mentaliteta. I najposle promišljen koncept političke i kulturne satire, iskrivare od duhovitosti, opore od prirodenog osećanja bezizlaza.

Я

Я

SABOTAŽA POEZIJE

Dragana Mladenović, Tvrnica, Fabrika knjiga, 2006.

U rubrici *Ko to tamo (koga)* Liže, iliti ko se kome uližuje, kritičar **Marko Krstić** otkrio je postmodernu tamo gde nema ni „p“ od nje i zigrozo sa nad jednom od boljih pesama iz knjige *Tvrnica*, **Dragane Mladenović**, koja kao da je njemu lično upućena: *Lizati*; *Lizati. Liranje. Olizati.*; *Prevlačiti jezikom. Ovako.*; *Kretati se u obliku plamena.*; *Plameti*; *Plamen lize nebo.*; *Klizati. Lizati. Lagano promicati.*; *Lizač. Lizačica. Pušića.*; *Prste da poližeš.*; *Lizalica.* Čankoliz. Nisam odavno našao na bolje uputstvo za mlade kritičare, kušače i lizače poetika. Ali kod nas ne-ma mlađih, svi su već stari, umorni i večni. Inače, srpska pesnička scena izgleda krajnje čudno. Mlađi pevaju kao tri puta mrtvi T. S. Elioti, kao netalentovani i priližeći daci talentovanih profesora. Kad nađen na subverzivni stih kod mlađih (dobra poezija je u vrhunski kritika), radujem se, kao i nekad od starijih pokaze meru i uzdržanost, što bi trebalo da bude pravilo. Kakva je to fabrika smrti pokušava da nam dođe **Dragana Mladenović** u svojoj pesničkoj knjizi *Tvrnica*: *Ovde nije samo reč o Sabotažama u preduzećima / Likvidacijama špina / Izdajnikima / Ovde nije samo reč / Ovde se sabotira poezija (Sabotaža).* U uvodnoj pesmi autorka se pita: *Ko je mogao predviđeti sve te devijacije / Sve te deformacije protivurečnosti / Konflikte i bolesti čoveka... Sivila birokratije Vladavinu primitivizma / U svim tim humanim sistemima (Uzrok).* Osvežavajući jezička inovativnost, provokativnost koja oslobada, vesela analizu poluvoknovnog ideološkog dirla, odlično vladanje novogovornim komunikacionim i nacionalističkim sadašnjostima, a sve predstavljeno kao projekat, govori da osvešćena poezija još uvek stanuje na ovim prostorima i da to nije trbuhozorstvo sabornih mistilaca i ništovljača. Na *Popinom* tragu opevati katalog stvari i biča, društvenih fenomena. Moj izbor su pesme: *Zemlja, Pećine, Luka, Na kongresu zemljopravnika. Rekao je Trivu Lolić / Da ima 52 nedelje i 52 praznika / Tri božića i tri noči / I tri uskrsa i tri duhova i bogovljavanja / I krstovana i svetih sava aman / Ima i 52 petka petkana i 52 utorka / Utro im se / I to je sve tristo dana nerada / I to su gladna sata tata i to mije / Neka zemlja.* Takođe, dobre su pesme: *Tvrnica Bratstvo, Primorka, Kućne životinje, Vitak stas pomoću gimnastike, Poredica (Lepo vaspitane bake / Otkucavaju u podrumu / Kao bombe), Koža, Upitnik. Šta može jedna zbirkica pesama? Može da vas uzdrma u korenju, na smeru komunizma, oslobodi utvrdjujući način na kojem je učinjeno.* To sve radi *Tvrnica* **Dragane Mladenović** ■

KNJIGE U ŠAKE!

U početku beše **Reč**. Što će reći, izdavačka strategija Fabrike knjiga zapravo je logičan proizvod procesa započetog u septembru 1999. godine, kada - usled svesti da je bavljenje čistom književnošću obesmisljeno i opasno autistično u sredini kojom vede i oblače agresivni zagonitveni etnički čiste književnosti - dolazi da presudnog zaokreta u koncepciju ovog časopisa. Već sledeće godine pokrenuta je edicija **REč**, s ciljem da se osinom guslarskom neoromantizmu u srpskoj književnosti i kulturi parira publikovanjem birane teorijske literature i eseistike, i na taj način stvoriti kontekst, kako za rešavanje akutnih „društvenih pitanja“, tako i za razumevanje nastojanja mlađih pisaca (po-pust **Vuleta Žurića**) da knjizevno uobičaje nedavnu sirovu prošlost. O rezultatu predočene delatnosti (više od 80 objavljenih knjiga) čitaoci se mogu detaljnije obavestiti na www.fabrikaknjiga.co.yu, a ja cu pokusati da u par poteza ocrtam profil ove kuće. Jedan od urednika Fabrike, **Dejan Ilić** smatra da je pokretački motiv njihove delatnosti dobro obrazložen u knjizi *Slučaj Jugoslavija*, где **Ne-dan** **Dimitrijević** konstatuje da je režim, „koji je proklamovan u jedinstveno svih Srba“, doveo do „moralne katastrofe“ i razaranja postojećih identitetskih obrazaca, i ukazuje na neophodnost „afirmacije alternativ

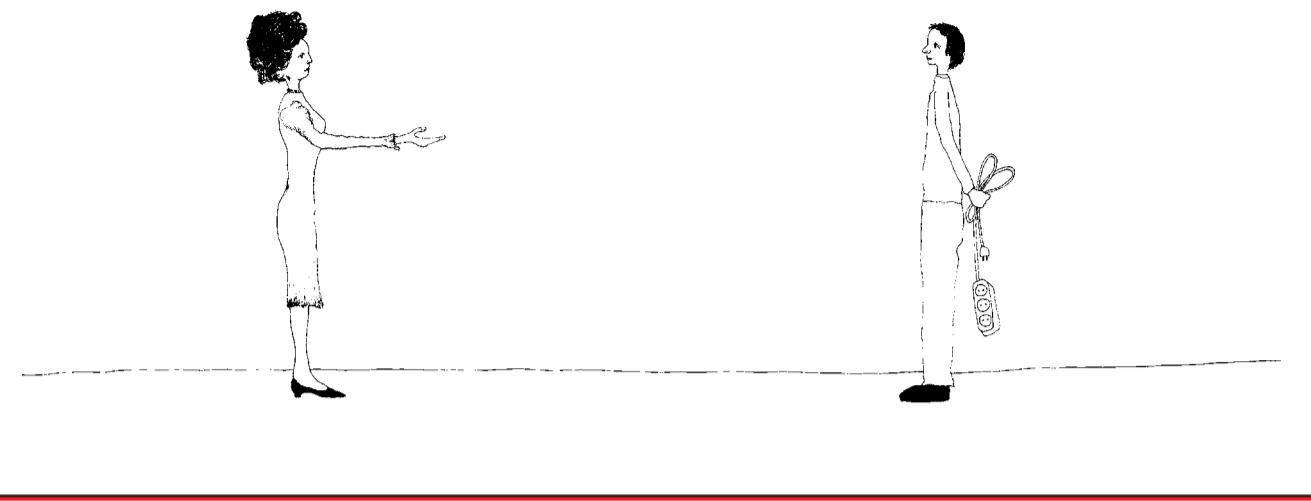
Piše: Bora Čosić

DVA GINZBERGA

Uvod

Tokom prošlog leta tražili su iz berlinskog književnog festivala da pronađem srpski prevod poznate *Ginzberege* pesme. Povodom njegove osamdesetogodišnjice trebalo je da šest-sedam ljudi iz raznih zemalja pročita američkom pesniku u čast, svako na svom jeziku, tu istu stvar.

U svom istarskom okolju nisam uspeo da nađem ono što je trebalo. Pa sam napisao ovaj apokrif, tog Quasi-Ginsberga. U međuvremenu sreću sam na Rijeci prevođioca tražene pesme, Slobodana Drenovca, sna jednog takođe pesnika, nekadašnjeg mog prijatelja. Slobodan je, posle svega, preveo mog *Ginzberega* na engleski. Tako je dovršena naša vesela letnja pesnička zbrka.

QUASI-GINSBERG

Još pre pedeset godina
skinuo sam svoj kaput
bacio sam kravatu
izuo sam se
nisam se ni umio toga dana
niti oprao zube
tako sam izšao
u našu dičnu američku prestonicu
u naš usrani zapadnjački raj
začas pokupila se banda
mojih istomišljenika
Carr Kerouac Burroughs Cassady
ružni prljavi zli
da time prokažemo glupave lepotane
čiste okupane kretene
dobrodušne idioote
razbucali smo silno mnogo stvari
govnima premazali smo Empire State Building
svojom spermom udvostručili smo reku Hudson
natrtili smo stotine devica dečaka crnih i belih
dali da i oni nas trte koliko žele
urlajući pri tom
gvozdenu Internacionalu pedersku Marseljezu
jer bez urluka ne mogu se probuditi
jeftini mozgovi vlasnika bakalnicu
benzinskih pumpi bioskopa i kupleraja
razdrndali smo blesavost američkog života
budalaštinu američke porodice
kretenizam američke politike
amerikanizam američke Amerike
na tratinu ispred Bele kuće
skinuli smo gaće pred Predsednikom
da time ogolimo njegove laži
svojim prdežima otrovali smo
kino dvorane sa glupavim filmovima
dvorane za imbecilne čajanke
sale za konferencije stranaka

za aukcije
za ispitivanje antiameričke delatnosti
kao i onu najvažniju
dvoranu Kongresa punu uštogljenih lopova
podelili smo svoje otrovne droge
deci ministrima kurvama uvaženim pesnicima
raspomamili smo ulice najvećeg grada sveta
svojom muzikom punom dreke krvi i suza
punom nežnosti mleka ljudske ljubavnosti
ništa nam nije pomoglo
ništa nismo postigli
navukli smo ponovo svoje hlače
malо smo se i umili
počeli smo da čitamo svoje prosvjede
svoje pesničke krike
po urednim učionicama izdrhanih škola
usranih univerziteta
ništa nam nije pomoglo
počeli smo da kašljemo da umiremo
svet je ostao zajeban kakav je i bio
ili još zajebaniji
ja sam takođe mrtav
skoro sasvim raspadnut
samo taj moj daleki rođak pesnički
čita danas jednu ne-moju pesmu
jer drugog nema pri ruci
jedan ne-moj tekst
po sećanju

A QUASI-GINSBERG POEM

One day some fifty years ago
I dumped my stylish coat
threw away my tie
took off my shoes
didn't even wash my face
or brush my teeth
and as such went out
into our high and mighty American capital
our shitty western paradise
and a like-minded gang
got together in a flash
Carr Kerouac Burroughs Cassady
ugly dirty bitchy
got together to deplore fuckheaded fops
and neat and clean half-wits
and good-natured idiots
so we tore up a lot of things
smearing the Empire State Bulding with shit
doubling Hudson River with our sperm
banging hundreds of virgin boys black und white
and let them bang us as much as they wished
as we howled
the powerful International and faggot
à La Marseillaise
because without howling we couldn't wake up
the second-rate brains of grocery store owners
of gas stations movie theaters and whorehouses
we shook up the stupidity of American life
the idiocy of the American family
American political cretenism
Americanism of America's America
on the front lawn of the White House

we dropped our pants in front of the President
to lay bare his lies
and with our farts we poisoned
the movie theaters with their scatterbrained films
auditoriums for moronic tea-parties
conference halls for sects
for auctions
for rooting our anti-American activities
as well as the most important hall of all
the Congress of United States
full of swindlers in starched shirts
so we distributed our wicked drugs
to kids ministers hookers reputed poets
made the streets of the biggest city in the world
go wild
with our music full of shit blood and tears
full of tenderness and the milk of human kidness
but nothing helped
nothing was accomplished
so we pulled up our pants
even washed ourselves a bit
and started reading our own protests
our political howles
in the tidy classrooms of jerked-off schools
crappy universities
but nothing helped
and we began coughing and dying
but the world stayed as fucked-up as it used to be
or fucked-up even more
and I'm dead as well
almost totally putrefied
and only this distant poetical kinsman of mine
today reads a poem that isn't mine
since he has no other at hand
an extraneous text from memory
that isn't mine

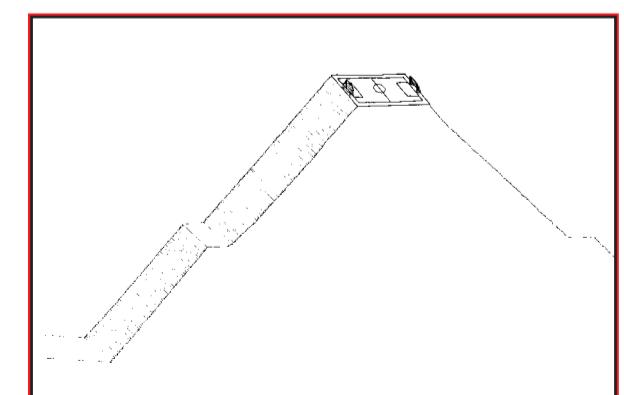
...
8. avgust 2006, na rovinjskoj terasi ■

Piše: Redakcija Betona

MIODRAG STANISAVLJEVIĆ

STANISAVLJEVIĆ, Miodrag Miša (Požega, 20. II 1941 - Beograd, 16. VIII 2005), pisac, pesnik, dramaturg, kritičar, satiričar, izuzetna pojava u novoj srpskoj književnosti, čovek koji je svojim moralnim stavom izazivao pravu „pometnju u ludilu jednoumlja“. Diplomirao je na grupi za jugo-svetsku književnost na Filozofском fakultetu u Beogradu. Bio je urednik *Vidika*, a potom član redakcija filmskog časopisa *F i Filmografa*. Od sredine sedamdesetih pa sve do čistke koju je sproveo **Milorad Vučelić** 1992, radio je u redakciji Dramskog programa TV Beograd. U poeziji je prešao put od rane lirske faze (*Pisma Aleksandra Roša*), preko eksperimentisanja formom i jezikom tokom osamdesetih (*Novi ritmovi, I, II*) do angažovane poezije deve-

desetih (*Jadi srpske duše*). Pisao je pesme i drame za decu, prevodio je **Pasternaka i Brodskog**. Kao dugogodišnji kolumnista *Republike* napisao je seriju briljantnih kritičkih i analitičkih tekstova bez kojih se danas ne može razumeti doba **Miloševićeva** vlasti niti srpska kultura u to vreme (*Golicanje oklopnika, Svaštalice, Elan mortal, Katarza i kataraka*). Da bi preživeo, tokom devedesetih se bavio rukodelstvom, praveći hoklige, reparirajući nameštaj, ramove, dečje sanke i poslužavnike koje je potom prodavao na Bulevaru ili kod Patilulske pijace. Živeo je, radio i umro mimo javnosti, iako je zapravo bio jedan od najznačajnijih aktera srpske kulture. Književne institucije su mu poslednji put dodelile nagradu za poeziju davne 1989, kada je priznanje „Milan Rakic“, na osnovu proocene žirija (**Vasa Pavković**) morao da podeli sa **Rajkom Petrovim Nogom**. Nakon toga je zauvek ekskomiciran iz zvanične srpske literature. Za novinarsku etiku i hrabrost, 2000. je postao laureat nagrade „Dušan Bogavac“. **Miodrag Stanisavljević** je u srpsku književnost prvi uveo teme Omarske, rata u Bosni, krvice i odgovornosti o čemu je pisao na izuzetan, nov način. Kada se jednog dana bude postavilo pitanje etike srpske književnosti, nje-

govu tekstovi biće nezaobilazni. Biće to *Die Stunde Null*, odakle će naša književnost, htela ona to ili ne, morati iznova da računa svoje književno vreme. Godinu dana nakon njegove smrti, u izdanju Res publike i Informatike, objavljena su **Stanisavljevićeva Sabrana dela u pet knjiga** ■